

İslami Finansta Risk Yönetimi

Emtia Piyasalarındaki
Türev Ürünler Üzerine
Bir İnceleme

Muhammad al-Bashir Muhammad al-Amine

Çeviri: Ali Kürşat Sak - Gencay Karakaya

MUHAMMAD AL-BASHIR MUHAMMAD AL-AMINE

Dr. Muhammad Al-Bashir, Medine İslam Üniversitesi Şer'i Hukuk bölümünde lisans eğitimi, Uluslararası Malezya İslam Üniversitesi Karşılıklı Hukuk alanında yüksek lisansını, aynı üniversitede İslami finansı merkezine alan bir çalışmayla Hukuk doktorasını tamamlamıştır. Şu anda İslam Kalkınma Bankasının bir iştiraki olan Özel Sektörün Geliştirilmesi İslami Kurumunun (ICD) şer'i danışmanlığını yürütmektedir. Bir dönem Alkhair Bankasının Şer'i Teminat Birimi Grup Sorumlusu olarak görev yapan Dr. Al-Bashir, daha öncesinde ise Uluslararası İslami Finansal Piyasalar'da (IIFM) Ürün Geliştirme ve Şer'i Uyumluluk Sorumlusu olarak çalışmıştır. Al-Bashir aynı zamanda Uluslararası Malezya İslam Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İbn Sina Teknoloji Enstitüsü (Malezya), Uluslararası İslam Üniversitesi Kabul Merkezi, Bahreyn Bankacılık ve Finans Enstitüsü (BIBF), Krallık Üniversitesi (Bahreyn), Malezya Açık Üniversitesi (Bahreyn) ve Instituto de Empresa'da (İspanya) yarı-zamanlı öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. İslami finans konularında çok sayıda kitabın yanı sıra hakemli dergilerde birçok akademik çalışmaya imza atmıştır. Halen İslami finans konularında konferans ve seminerlerine devam etmektedir.

ALİ KÜRŞAT SAK

Ali Kürşat Sak, lisans eğitimini Marmara Üniversitesi Ekonometri bölümünde tamamladıktan sonra İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Ekonomi bölümünde "Türkiye'de Oy Verme Davranışının Belirleyicileri: 2012-2014 Dönemi İçin Mikro Düzey Bir Analiz" başlıklı tez çalışmasıyla 2016 yılında yüksek lisans derecesini almıştır. Halen İTÜ Ekonomi bölümünde doktora eğitimine devam etmekte olup aynı zamanda İstanbul Ticaret Üniversitesi İktisat bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. İktisat metodolojisi, büyüme ve kalkınma iktisadı ve finans-reel ekonomi ilişkisi üzerine çalışmalarına devam etmektedir.

GENCAY KARAKAYA

Dr. Öğretim Üyesi Gencay Karakaya, lisans eğitimini Sakarya Üniversitesi İşletme bölümünde tamamladıktan sonra kısa bir süre profesyonel çalışma hayatına devam etmiştir. 2013 yılında İstanbul Ticaret Üniversitesi İşletme Fakültesine araştırma görevlisi olarak atanmıştır. Aynı üniversitenin Uluslararası Ticaret Hukuku ve AB yüksek lisans programını 2015 yılında tamamlamış, Sosyal Bilimler Enstitüsü Muhasebe ve Denetim doktora programını "Yerel Yönetimlerde Kurumsal Risk Yönetimi Uygulamalarının Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) Modeli ile İncelenmesi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Örneği" başlıklı teziyle 2019 yılında tamamlayarak bilim doktoru unvanını kazanmıştır. Halen İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde İşletme Fakültesi öğretim üyesi ve Liderlik ve Girişimcilik Uygulama ve Araştırma Merkezi müdürü olarak görevine devam etmektedir. Kurumsal risk yönetimi, kurumsal yönetim, denetim, iç kontrol, hile denetimi, finansal muhasebe konularında çalışmalar yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

TABLULARIN LİSTESİ	10
KISALTMALAR LİSTESİ.....	10
TEŞEKKÜR.....	11
ÇAĞDAŞ ÂLİMLERİN LİSTESİ.....	13
İSLAM FIKIH AKADEMİSİ	19
Birinci Bölüm	
Giriş.....	21
Araştırmanın Arka Planı.....	21
Araştırmanın Amaçları	28
Araştırma Metodolojisi.....	29
Çalışmanın Düzenlenmesi	30
Çalışmanın Kapsamı ve Sınırları	31
Bölümlerin Ana Hatları.....	32
Araştırmanın Ayırt Edici Özellikleri.....	35
Literatür İncelemesi.....	35
Forward ve Vadeli İşlem Sözleşmeleri.....	35
Opsiyon Sözleşmeleri.....	57

FORWARD PİYASASI

İkinci Bölüm

Forward Emtia Piyasası	69
Forward Sözleşmesinin Ekonomik Faydaları	71
İstisnâ' ve Forward Sözleşmesi.....	86
İbtidâü'd-deyn bi'd-deyn ve Forward Sözleşmesi.....	88
Bey' ale's-sıfa ve Forward Sözleşmesi.....	90
Sözleşme Konusunun Var Olmaması ve Forward Sözleşmesi.....	92

Üçüncü Bölüm

Forward Temelinde Altını Kâğıt Parayla Mübadele Etmek Caiz midir?.....	97
Dünya Para Sisteminin Tarihsel Şeması	97
Altın Ticareti Hakkında Bazı Fetvaların Kritik Analizi	100
Peşin Olmadığı Sürece Altın Ticaretinin Yasak Olmasının İlleti	109
Altındaki İlletin Forward Altın Ticaretine Etkisi	112

Dördüncü Bölüm

Para Birimleri İçin Forward Piyasası	121
Döviz Alım Satımının ve Kâğıt Paranın Temel Kuralları.....	121
Döviz Alım Satımında Bağlayıcı Olmayan Karşılıklı Vaat.....	131
Karşılıklı Kredi ve Kur Riski Yönetimi	137
Döviz Sepeti ve Risk Yönetimi	138
Mevduatla Fiyat Dalgalanmasını Yönetme	138
Kooperatif Fonları ve Kur Riski Yönetimi.....	138

VADELİ İŞLEM PİYASASI

Beşinci Bölüm

Vadeli İşlem Sözleşmeleri ve Spekülasyonun Kavramı, Kapsamı.....	149
Vadeli İşlem Sözleşmeleri Kavramı	149
Başarılı Bir Vadeli İşlem Piyasasının Özellikleri.....	151
Vadeli İşlem Sözleşmeleri ve Forward Sözleşmeleri.....	152
Vadeli İşlem Emtia Piyasasının Kısa Tarihi	159

Vadeli İşlem Piyasasının Kapsamı.....	162
Vadeli İşlem Sözleşmelerinin Ekonomik Faydaları	163
Takas Odası ve Vadeli İşlem Piyasası.....	168
Hedge Etmek ve Vadeli İşlem Piyasası.....	170
Spekülasyon ve Vadeli İşlem Piyasası.....	172
Spekülasyon ve Finansal Krizler.....	179
Arbitraj ve Spekülasyon.....	185
Kredili İşlem ve Spekülasyon	186

Altıncı Bölüm

Kabzdan Önceki Satış, Borç Satışı ve Vadeli İşlem Sözleşmesi.....	189
Kabzetmeden Önceki Satış Hakkında Fikhi Tartışma.....	189
Taamın Anlamı	195
Selem ve Vadeli İşlem Sözleşmeleri	195
Paralel Selem ve Vadeli İşlem Piyasası	198

Yedinci Bölüm

Vadeli İşlem Piyasası Düzenlemesi	209
Vadeli İşlemler ve Opsiyon Piyasalarında Aracılar	209
Kefalet Fonu.....	213
Vadeli İşlemler Piyasası Mevzuatı	214
Vadeli İşlemler Piyasası Kanunu Kapsamında Ticari Suçlar ve İslam Hukuku.....	218

OPSIYON PİYASASI

Sekizinci Bölüm

Kavram ve Kapsam.....	227
Opsiyonlar Kavramı	227
Tanım	228
Opsiyonların Ekonomik Faydaları.....	230
Amerikan Tipi ve Avrupa Tipi Opsiyonlar	235
Opsiyon Türleri.....	236

Borsada İşlem Gören ve Tezgâh Üstü İslami Opsiyonlar	238
Opsiyon İşlemlerinin Kısa Tarihi	239
Opsiyonların Kapsamı	240
Opsiyonlar ve Kumar	242

Dokuzuncu Bölüm

Şart Muhayyerliği, Risk Yönetimi ve Opsiyonlar	255
Şart Muhayyerliği Kavramı	256
Şart Muhayyerliği Süreleri	257
Şart Muhayyerliği Süresince Malın Mülkiyeti ve Zarar Sorumluluğu	259
Şart Muhayyerliğinde Fiyat Riski Yönetimi	261
Nakit Muhayyerliği	267

Onuncu Bölüm

Urbûn Risk Yönetimi ve Opsiyonlar	271
Bey'û'l-Urbûnun Fıkhi Durumu	275
Döviz İşlemlerinde veya Sarfta Urbûn	276
Mallar ve Hizmetlerde Urbûn	277
Hisse Senedi İşlemlerinde Urbûn	278
Murâbahada Urbûn	279
Selemde Urbûn	284
İstisnâ'da Urbûn	285
Opsiyonlarına İslami Alternatif Olarak Urbûn	286
Alım Opsiyonlarına Bir Alternatif Olarak Urbûn	287
Satım Opsiyonlarına Bir Alternatif Olarak Urbûn	288
Opsiyon İşlemleri Bir Sözleşmede İki Sözleşmeyi Kapsar mı?	297

On Birinci Bölüm

Mücerret Hakların Satışı ve Opsiyonların Meşruluğu	301
Mal Kavramı	309
Nüzûl anî'l-vezâif Hakkı ve Hakların Satışı	311
İrtifak Hakları ve Hakların Satışı	313

Bedelü'l-huluv ve Hakların Satışı.....	315
Öncelik Hakkının Satışı ve Mübadelesi.....	318
Fikrî Mülkiyet ve Hak Satışı.....	320
Şart Muhayyerliğinde Opsiyon Hakkı ve Mülkiyet Hakları Olarak Şüf'a Hakkı veya Ön Alım Hakkı	323
Şart Muhayyerliğindeki Opsiyon Hakkının ve Şüf'a Hakkının Satışı ve Mübadelesi.....	326
Emtia Alımında Pazarlık Hakkının Mübadelesi	330
Kadının Kocasının Kendisiyle Birlikte Olma Hakkını Satması.....	331
Hadâne Hakkından Feragat Etmek İçin Mübadele	331
Karşılığında Bir Şey Alarak Bir Haktan Feragat Etme.....	332
SONUÇ.....	335
ARAPÇA TERİMLER SÖZLÜĞÜ.....	345
BİBLİYOGRAFYA	351
İNDEKS.....	367

TABLULARIN LİSTESİ

Tablo 1.1 Ana mezheplerin selem koşullarına ilişkin görüşleri.....	78
Tablo 2.2 Vadeli işlem ve forward sözleşmelerinin karşılaştırılması	155

KISALTMALAR LİSTESİ

Ç.N	Çeviri notu
*Ed.	Editör notu

TEŞEKKÜR

Bütün hamd, rahman ve rahim olan Allah'adır. O'nun lütfu ve keremiyle, bu kitabın asıl nüshası hukuk alanında bir doktora tezi olarak sunulmuştur.

Bu vesileyle, Hz. Peygamber'in (s.a.s) "İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a da şükretmez" hadis-i şerifinden hareketle, tezimin yazımı boyunca çok değerli desteği, rehberliği, yorulmak bilmeyen danışmanlığı ve teşvikleri için danışmanım Prof. Dr. Mohammad Hashim Kamali'ye derin şükranlarımı ifade etmek istiyorum. Onun tavsiyesi ve eleştirisi, bu çalışmanın sürdürülmesinde büyük önem taşımaktadır. Allah onu mükafatlandırсын ve Müslüman ümmete hizmet etmesi için uzun ömür versin. Değerli destek ve yardımları için kardeşim Dr. Abdul Kabir Hassan'a da özel teşekkür ve takdirlerimi sunarım.

Dahası Uluslararası İslam Üniversitesi Malezya (IIUM) yetkililerine, hassaten Hukuk Fakültesine, bana bu eşsiz üniversitede okuma şansını verdikleri için teşekkür ediyorum. Allah katkılarından dolayı onların mükâfatlandırсын.